

4. Huliaieva, N.M. (2005). *Mobilnist vykladachiv i studentiv: problemy ta oriientyry* [Staff and student mobility: challenges and guidelines]. Kyiv: Navch.-metod. tsentr «Konsortsium iz udos-konalennia menedzhment-osvity v Ukraini» [in Ukrainian].

5. Stiopka, M. F., Boliubash, Y.Y., Shynkaruk, V.D.,

Hrubinko, V., & Babin, I. (2005). *Osnovni zasady rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu. Dokumenty i materialy.* [Fundamentals of higher education in Ukraine in the context of the Bologna process. Documents and materials]. Ternopil: Vyd-vo im. V. Hnatiuka [in Ukrainian].

У. В. Науменко

ВИЩА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В статті определены современные тенденции развития высшего образования в Украине, а также обозначены стратегические задачи и охарактеризованы основные направления модернизации системы высшего образования Украины в соответствии с европейскими требованиями.

Ключевые слова: система высшего гуманитарного образования, модернизация, европейские стандарты образования, образовательная политика.

U. V. Naumenko

UKRAINIAN HIGHER HUMANITARIAN EDUCATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN STANDARDS

The current tendencies of higher liberal education in Ukraine are defined in the article as well as the strategy tasks and the main ways of modernization of the Ukrainian higher liberal educational system according to the European standards are characterized. Introducing the principles of the Bologna process is a factor of European integration of Ukraine and means to improve citizens' access to quality education requires a fundamental reform of the structure and content of education, technology education, their financial and methodological support. Formation of a national higher education qualifications, which agree with the Framework for Qualifications of the European Higher Education Area will contribute to its further certification in European and world structures. Therefore, academic mobility becomes an integral part of modern education and grow in the future. However, for Ukraine to establish an effective international academic mobility in the context of European integration is real only through creation of productive national mobility, the legal framework, organizational and economic mechanism, identification of sources of funding and Preparedness Partnership. Reforming the Ukrainian education will create a single European country with higher labor market training, provide staff and student mobility by standardizing higher education degrees. At the same time increasing the level of competition in the education market, it will force universities to improve their image by improving the quality of education and be able to provide a level of expertise that ensures the student in the future of employment in the European labor market.

Keywords: system of higher education, modernization, European educational standards, educational policy, Bologna process.

Подано до редакції 15.08.13

УДК: 378.1+37.01+371

І.О. Пальшкова

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті визначено особливості формування комунікативної компетентності майбутніх філологів в умовах ВНЗ. Крім того, визначено структуру комунікативної компетентності.

Ключові слова: комунікативна компетентність особистості, особистість майбутнього філолога, комунікативна компетентність, структура комунікативної компетентності, методичний аспект комунікативної компетентності.

В сучасних умовах освітнього процесу під час існування великої кількості мов і культур особливої уваги набула підготовка філологів, які повинні мати високий рівень загальної та професійної культури, володіти комунікативними якостями мовлення, одним словом, бути компетентними. ВНЗ має реалізувати складові гуманітарної освіти і базові підґрунтя профе-

сійної підготовки філолога. Так, необхідно навчити майбутнього філолога використовувати нові методи, прийоми та інноваційні технології навчання, що є важливим чинником у підготовці до професійної діяльності. Ця діяльність спрямована на формування професійної компетентності, яка включає мовну, лінгвістичну, фольклорну, літературну, культурознавчу, пе-

дагогічну, психологічну, методичну, інформаційну, науково-дослідну, комунікативну компетенції. Ними мають оволодіти майбутні фахівці під час вивчення відповідних дисциплін.

Мета статті – визначити поняття «комунікативна компетентність» і «комунікативна компетентність майбутніх філологів», визначити їх особливості та розглянути їх методичний аспект.

Так, проблемами професійної підготовки вчителя-філолога займалися такі вчені, як І. Бакаленко, Н. Гез, Т. Гусева, В. Денисенко, Л. Калініна, С. Ніколаєва, С. Пасов, І. Соколова та ін.

Вперше визначення «комунікативна компетентність» дав у 1972 р. Д. Хаймз, доповнивши дефініцію «лінгвістична компетенція», яка належить Н. Хомському. Він стверджував, що висловам притаманні свої правила, яким підкоряються правила граматики; засвоєння цих забезпечує здатність користуватися мовою у процесі комунікації. Д. Хаймз об'єднав цим поняттям наступні компетенції: лінгвістичну (правила мови); соціально-лінгвістичну (правила діалектної мови); дискурсивну (правила побудови смислового висловлювання); стратегічну (правила підтримки контакту зі співрозмовником).

Крім того, комунікативну компетентність вивчають такі науковці, як Л. Бахман, Д. Гавр, Дж. Равен, А. Холлідей, Л. Петровська, В. Снетков, Л. Федорова та ін. Отже, науковцями комунікативна компетентність розглядається як здатність користуватися мовою незалежно від ситуації, крім того, це особлива якість мовленнєвої особистості, набута у процесі спілкування або спеціального навчання.

Також поділяємо погляди вчених, які розглядають комунікативну компетентність в дещо іншому аспекті, а саме - педагогіки і професійної лінгводидактики. Так, Н. Бідок трактує комунікативну компетентність як «широкий діапазон комунікативних каналів та змісту, який наявний у носія мови, його здатність на основі цього змісту та своїх намірів вибирати із мовних і соціальних навичок відповідні засоби передачі вербальної та невербальної інформації» [1, с. 159].

Комунікативна компетентність передбачає володіння лінгвістичною компетентністю, тобто знаннями про мову, наявність умінь співвідносити мовні засоби із завданнями і умовами спілкування, а також розуміння стосунків між комунікантами, вміння організувати мовленнєве спілкування, враховуючи соціальні норми поведінки й комунікативну доцільність висловлювання [2, с. 17-24].

За визначенням Ю. Федоренко, комунікативна компетентність – це знання, вміння і навички, необхідні для розуміння чужих і створення власних програм мовної поведінки, адекватних меті, сферам та ситуаціям спілкування [6, с. 63-65].

Комунікативною компетентністю вважаємо комунікативну діяльність, процес спілкування, який оптимізує сприяння руйнуванню комунікативних бар'єрів та налагодженню довірчих ділових відносин

між викладачами і студентами.

Так, професійний компонент передбачає вміння майбутнього філолога виступати у вигляді викладача; він формується на базі всіх інших складових комунікативної компетентності, а саме: мовної, мовленнєвої, лінгвометодичної, дискурсивної, предметної та ін. Методичний аспект комунікативної компетентності полягає в здатності майбутнього філолога оцінювати правильність і доцільність тієї чи іншої мовленнєвої дії, сформувати відповідне правило, навести винятки з нього. Слід відзначити, що в комунікативній компетентності, з одного боку, відображається свідомо-аналітичний підхід до мовленнєвих явищ, притаманний філологам, а з іншого – практична спрямованість на майбутню професійну діяльність.

Отже, в центрі комунікативної діяльності знаходиться інструмент, який має використовувати вчитель для вирішення своїх комунікативних потреб. Але сьогодні суспільству необхідна мисляча людина, задля цього потрібно формувати комунікативну і когнітивну компетентності, які розкривають мовленнєву діяльність з когнітивної точки зору, враховуючи мовні факти і явища.

На нашу думку, комунікативна компетентність є важливим інструментом саме в суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя і учня, студента і викладача, оскільки саме слова, перетворені в мовлення, виконують роль знаряддя праці в комунікативній діяльності, що представляє собою в цілому процес спілкування.

Вироблення вміння спілкування є спеціальний процес, якому треба постійно вчитися. Тому вважаємо необхідним і доцільним визначити методично значимі параметри комунікативної компетентності філолога, серед яких найголовніші: вміння вступати в контакт; навички і вміння вибирати стиль і позиції у спілкуванні, здатність змінювати спрямування думки співбесідника, вміння вирішувати конфліктні ситуації тощо.

Характерними ознаками комунікативної компетентності є: багатофункціональність, оволодіння якою дозволяє вирішити різні проблеми у повсякденному, професійному або соціальній житті та комунікативному спілкуванні; приналежність до метаосвітньої сфери (надпредметна, міждисциплінарна – застосовується в будь-яких ситуаціях); інтелектомісткість (вимагає абстрактного мислення, саморефлексії, самоідентифікації, самооцінки та ін.); багатовимірність (включає різні розумові процеси: аналітичні, комунікативні, нововведення, здоровий глузд та ін.).

У спілкуванні необхідні вміння знайти правильне слово, підібрати правильний тон, щоб прагнення переконати у будь-чому досягало необхідної мети. Для того, щоб ефективно взаємодіяти, майбутньому філологу потрібно попередньо робити соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, тобто тої ситуації, в якій належить організувати спілкування. Прогноз формується у процесі аналізу комунікативної ситуації на рівні комунікативних установок (рівень відносин учасників навчального процесу до спілкування в цілому). Комуніка-

тивна установка суб'єктів спілкування – це своєрідна програма поведінки особистості у процесі спілкування. Рівень установки може прогнозуватися у ході виявлення: предметно-тематичних інтересів партнера, емоційно-оцінних відносин до різних подій, до форми спілкування; включеності у систему комунікативної взаємодії. Це визначається у процесі вивчення: частоти комунікативних контактів, типу співбесідників, їх предметно-практичних переваг; емоційних оцінок форм спілкування. Узагальнені емоційні реакції типу «цікаво-нецікаво», «задоволений - не задоволений» характеризують емоційні судження про публічне спілкуванні.

Таким чином, комунікативна компетентність складається з таких здібностей: давати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, в якій належить спілкуватися; соціально-психологічно програмувати процес спілкування, спираючись на своєрідність комунікативної ситуації; здійснювати соціально-психологічне управління процесами спілкування в комунікативній ситуації [5].

Комунікативна компетентність є особливо затребуваною якістю в тих ситуаціях, коли спілкування з ряду причин має утруднений характер. У цьому сенсі комунікативна компетентність може розглядатися як фактор, що оптимізує процес спілкування, сприяє руйнуванню комунікативних бар'єрів та налагодженню довірчих ділових відносин між партнерами, співробітниками, керівниками і підлеглими. Результати численних досліджень розглянутої проблеми дозволяють дійти висновку про те, що високий рівень розвитку комунікативної компетентності суб'єктів спілкування сприяє формуванню певного психологічного імунітету проти виникнення комунікативних труднощів. Необхідно зауважити, що майбутні філологи, що володіють високорозвиненою комунікативною компетентністю, як правило, найкращим чином справляються з подоланням бар'єрів, які виникають під час взаємодії. Вони успішно вирішують завдання оптимізації комунікаційних процесів в організації, формуванні довірчих ділових відносин, комфортних морально-психологічних умов діяльності. Таким чином, комунікативна компетентність є необхідною складовою успішного філолога. Вивчивши і проаналізувавши існуючі підходи до опису комунікативної компетентності, ми зробили висновок, що вона являє собою систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії, а також виділили ряд наступних важливих параметрів: здатність до діагностики соціально-психологічної ситуації в умовах майбутньої комунікативної діяльності; здатність до виявлення можливих соціально-психологічних протиріч, з якими є вірогідність зіткнутися у спілкуванні; здатність давати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, в якій відбуватиметься спілкування; вміння і навички визначення характеру і прагматичних параметрів комунікативної ситуації для вибору релевантних їй комунікативних засобів; знання характеристик основних кана-

лів комунікації; знання правил узгодження знаків, що ведуть до утворення текстів для спілкування; навички у підготовці програми спілкування; здатність до обробки масивів інформації різного об'єму; навички та вміння у виборі стилю, позиції і дистанції спілкування; вміння висувати і відстоювати свої цілі в асертивній формі; вміння знайти адекватну темі спілкування комунікативну структуру, відповідну меті спілкування; вміння вступати в контакт; навички організації уваги партнерів по спілкуванню; вміння передати комунікативний зміст відповідно з соціальним контекстом; вміння стимулювати партнера до комунікативної активності, до прояснення його позиції; вміння і навички варіювання комунікативними засобами залежно від динаміки комунікативної ситуації; вміння ставити запитання; здатність здійснювати соціально-психологічне управління процесами саморегуляції; знання основних елементів культури соціуму або деяких його частин, у межах яких здійснюється взаємодія, в тому числі норм, цінностей, вірувань, стереотипів, забобонів; володіння кодовими системами вербальної і невербальної комунікації; вміння і навички ідентифікації та подолання комунікативних шумів і перешкод комунікації; вміння і навички комунікативної інтроспекції і рефлексії; здатність до емпатії; вміння вирішувати конфліктні ситуації своєчасно; діагноз і прогноз розвитку комунікативної ситуації, в якій розгортається спілкування особистості.

У психологічних працях розглядають поняття комунікативної компетентності, яку називають «компетентність у спілкуванні» (Л.О. Петровська, Ю.М. Ємельянов). У самому загальному плані компетентність у спілкуванні припускає розвиток адекватної орієнтації людини в самому собі, у власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації та завданні. Компетентність у всіх видах спілкування полягає в досягненні трьох рівнів адекватності партнерів – комунікативної, інтерактивної і перцептивної.

Комунікативна компетентність не виникає на порожньому місці, вона поступово формується. Основу її формування становить досвід людського спілкування. Основними джерелами придбання комунікативної компетентності є: соціонормативний досвід народної культури; знання мов спілкування, які використовуються народною культурою; досвід міжособистісного спілкування у несвятковій сфері; досвід сприйняття мистецтва. Досвід спілкування посідає особливе місце в структурі комунікативної компетентності особистості. З одного боку, він соціальний і включає інтеріоризовані норми і цінності культури, з іншого - індивідуальний, оскільки ґрунтується на індивідуальних комунікативних здібностях і психологічних подіях, пов'язаних із спілкуванням у житті особистості. Динамічний аспект цього досвіду складають процеси соціалізації та ін-

дивідуалізації, що реалізуються у спілкуванні і забезпечують соціальний розвиток людини, а також

адекватність її реакцій на ситуацію спілкування та їх своєрідність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідюк Н.М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя-філолога: зміст і структура / Н.М. Бідюк // Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікативної технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи». – С. 158-160.

2. Гез Н.І. Формування комунікативної компетенції як об'єкт зарубіжних методичних досліджень / Н. І. Гез // Іноземні мови в школі. - 1985. - № 2. - С. 17-24.

3. Ємельянов Ю.Н. Активне соціально-психологічне навчання / Ю.М. Ємельянов. - Л.: ЛДУ,

1989.

4. Жуков Ю.М. Введення в практичну соціальну психологію / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровська, О.В. Соловйова ред.). - [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<http://psylib.myword.ru/index.php?automodule=downloads&showfile=1116>.

5. Радянський Е.В. Соціальна психологія: Курс лекцій. - М.: інфа-М; Новосибірськ: ІГAEIY, 1997. - 224с.

6. Федоренко Ю.С. Комунікативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування / Ю.С. Федоренко // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 63-65.

REFERENCES

1. Bidiuk, N.M. Komunikatyvna kompetentnist maibutnoho vchytelia-filoloha: zmist i struktura [Communicative competence of a future teacher-linguist: content and structure]. *Zbirnyk naukovykh prats tretoi Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Informatsiino-komunikatyvnoi tekhnologii v suchasni osviti: dosvid, problemy, perspektivy» – Proceedings of the Third International Scientific Conference "Information and communication technologies in contemporary education: experience, problems and prospects"* (pp. 158-160) [in Ukrainian].

2. Hez, N.I. (1985). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii yak obiekt zarubizhnykh metodychnykh doslidzhen [Formation of communicative competence as an object of foreign methodological research]. *Inozemni movy v shkoli –Foreign languages at school*, 2, 17-24 [in Ukrainian].

3. Yemelianov, Yu.N., (1989). *Aktyvne sotsialno-psykholohichne navchannia [Active social-psychological study]*. Lutsk: LDU [in Ukrainian].

4. Zhukov, Yu.M. Vvedennia v praktychnu sotsialnu psykholohiiu [Introduction to practical social psychology]. (n.d.). psylib.myword.ru. Retrieved from <http://psylib.myword.ru/index.php?automodule=downloads&showfile=1116> [in Ukrainian].

5. Radianskyi, E.V. (1997). *Sotsialna psykholohiia: Kurs lektsii [Social Psychology: Lectures]*. Moscow: infam; Novosibirsk: IHAIEU [in Ukrainian].

6. Fedorenko, Yu.S. (2002). *Komunikatyvna kompetentsiia yak naivazhlyvishyi element uspishnoho spilkuvannia [Communicative competence as an essential element for successful communication]*. *Ridna Shkola – Mother School*, 1, 63-65 [in Ukrainian].

И. А. Пальшкова

КОМУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье определены особенности формирования коммуникативной компетентности будущих филологов в условиях высшего учебного заведения. Кроме того, определена структура коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность личности, личность будущего филолога, коммуникативная компетентность, структура коммуникативной компетентности, методический аспект коммуникативной компетентности.

I. O. Palshkova

FUTURE PHILOLOGISTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE: METHODOLOGICAL ASPECT

The article outlines the features of communicative competence of Teachers in Universities. Additionally it represents the structure of communicative competence. This article is devoted to the study of methodological aspects of communicative competence philologists. So, first revealed is the relevance of what is that every future scholar should have communicative competence because of today's process in the presence of a large number of languages and cultures, that scholar should have a high general and professional culture and communication qualities of speech. All these is acquired for knowledge and skills generated, when talking about the current competence. Further analyzes the scientific literature on the interpretation of the concept of «communicative competence» (D. Haymz, N. Bidiuk, M. Gez, Yu. Emelyanov, L. Peters, E. Rudensky, Y. Fedorenko). In addition, there is a definition of «communicative competence» that is understood as how communicating and communication process optimize promoting the destruction of communication barriers and establishing trusting relationships between teachers and students. Also the components of communicative competence of the professional component, methodological aspects, significant methodological options, features, characteristics, approaches to describing communicative competence, etc are identified. The basis of communicative competence is considered, which is the experience of human communication, basic sources of acquisition of communicative competence (socially accepted practice of popular culture, knowledge of spoken

languages used in folk culture, experience of interpersonal communication, experience of the art perception). It is noted that experience takes a special place in the structure of the communicative competence of the individual philologist.

Keywords: communicative competence of the individual, the personality of the future philologist, communicative competence, communicative competence framework, methodological aspect of communicative competence.

Подано до редакції 08.08.13
